

Kralj Ferdinand ne dopušta da se Nikola Zrinski pobije u dvoboju s bosanskim pašom koji ga je uvrijedio

Ferdinand, po Božjoj milosti kralj rimski, ugarski, češki i. t. d. uvijek uzvišeni, infant španjolski, nadvojvoda austrijski i. t. d.

Vele možni moj mili, vjerni!

Primili smo pismo Tvoje zajedno s onim pismom, što ga je poglaviti i vele možni muž Mehmet, paša bosanski, pisao, a radi se o dvoboju ili pojedinačkom boju među poglavitim i velemožnim, vjernim, nama milim grofom Nikolom Zrinskim, banom kraljevina naših Dalmacije, Hrvatske i Slavonije i t. d., i među pomenutim pašom, a smisao milostivo i dobro razumjesmo. Pa premda milostivo dopustismo banu na tolike i tako velike ponizne i neprestane molbe njegove, da sačuva svoju čast i dobar glas, pa s drugih valjanih i silnih uzroka, da se s pomenutim bosanskim pašom u dvoboju smije pobiti i ogledati, ali ipak nijesmo toga dopuštenja dali pod drugi uvjet, nego da se ne krši i ne pogazi primirje, koje je sada ugovoreno s prejasnim i silnim carem turskim, poštovanim prijateljem i susjedom našim; a bili smo uvjereni, da takav dvoboj, koji se među njima bije radi časti, ne će moći primirju smetati. Ali sada iz pisma pomenutoga paše bosanskoga, što je Tebi pisao, vidimo, da on ovo naše dopuštenje drukčije shvata, negoli je dano. Jer bi se moglo shvatiti, da je primirje tim dvobojem narušeno i ukinuto, a takve misli i nazora ipak nijesmo bili niti smo sada ... , stoga smo opozvali ono sprijed pomenuto dopuštenje, što smo ga prije dali, i držali smo, da se ovaj dvoboj ili pojedinački boj zasada prepriječi i zabrani, da ne bi paša sam mislio, e je primirje, što ga mi, kako je prije rečeno, želimo stalno održati, ovom neprilikom narušeno i pogaženo, pa da se vidi, da dobrotivo poštujemo obojicu - tako pašu bosanskoga, kako i bana našega - i to tako, da se sačuva čast njihova; kojoj ne želimo ovom našom zabranom ništa uzeti ni oteti. Obojica su ljudi veliki i dični: paša je bosanski vrlo ugledan, budući da upravlja kraljevstvom bosanskim te zapovijeda mnogim drugim velikim sandžacima prejasnoga cara turskoga, pače je on jedan između vezira i prvih savjetnika Veličanstva, te je Veličanstvu Njegovu bez sumnje radi vrlina i zasluga svojih čovjek osobito mio: ban pak i sam potječe od veoma stare i odlične kneževske porodice, te je jedan od ličnih i tajnih naših savjetnika, a vrši veliku službu jer je ban t. j. potkralj triju kraljevina naših Dalmacije, Hrvatske i Slavonije i ovako ga obasjava sjaj mnogih imena velikoga dostojanstva, a nama je u mnogim zgodama pošteno, vjerno, požrtvovano i revno služio i svojim neumornim uslugama zaslužio da ga obaspemo našom kraljevskom milošću.

Stoga Ti dobrostivo i odrješito nalažemo, da pomenuti dvoboj ili pojedinački boj zasada i sve do druge naše zapovijedi ni pod koji način ne dopustiš, nego da nastojiš, da se primirje svuda i od sviju čuva i ne daš, da itko ma i jedan povod poda, da se ono poremeti, koliko ga bude i paša bosanski čuvao i gledao, da ga vojnici njegovi čuvaju, kao što to njemu nalaže gospodar njegov; a mi ne sumnjamo, da će on to učiniti. Ovu volju našu smjesta javi netom pomenutomu paši bosanskomu i čuj njegovo mnijenje o tome!

A zabranismo i sami banu pod prijetnjom smrtno kazni pa gubitka časti i svih dobara, da zasad do druge zapovijedi naše ne ide da bije pomenuti dvoboj ni da ga se ne usudi s rečenim pašom zametnuti ni da ikako radi protiv ove odluke naše.

To je, što smo na Tvoje rečeno pismo milostivo htjeli odgovoriti. A ti ćeš izvršiti milostivu volju našu, što sam je ovdje izrazio.

U Beču 9. kolovoza 1554.

Ivanu Ungnadu.

Juraj Drašković čestita Marku Stančiću Horvatu, što je obranio Siget 1556.

Poglaviti gospodine i prijatelju! Pozdravljam Te i preporučam se.

Od srca čestitam, što si obranio tvrđavu Siget i sve ono što je u njoj, pa to više, što vidim, da je Tvoje gospodstvo cvijet naroda našega, a to je narod hrvatski. Ta Tvoje gospodstvo nije tim slavnim djelom svojim samo sebe prodičilo nego i nas sve Hrvate. Zato što nam ga (Tvoje gospodstvo) je dobri veliki Bog dao, naći će nas ono, ako se u čemu našom pomoći hoće da okoristi, uvijek sasvim pripravne, da se svemu zaradi njega izvrgnem, te želimo s ostalima, koji tu živ, da nam se ono sretno uzdrži.

U Beču 14. kolovoza 1556.

Tvojeg gospodstva brat i prijatelj

Juraj Draskowyth m. p.

Govor Nikole Zrinskog uoči dolaska sultana Sulejmana Veličanstvenog pod Siget 1566.

Kad su već javili, da turski car misli Siget podsjesti, i kada je (gospodin knez Zrinski) vidio, da se silne čete njegove približuju, pozove k sebi u unutrašnju tvrđavu

kapetane, zapovjednike pješačkih četa ili vojvode, plemiće, konjanike i pješake zajedno s građanima i svim ostalima, koji su se ončas u tvrđavi i gradu Sigetu desili, a kako su dolazili, dade sva vrata gradska zatvoriti. Čim su se svi ti u unutrašnjoj tvrđavi skupili, stupi na ulici u maloj tvrđavi među njih na srijedu sam gospodin. Nikola Zrinski i svima otprilike ovako progovori:

„Braćo moja, koja služite u vojsci Veličanstva carskoga, ljudine, junaci! Već pojedinci jasno vidimo, da nam je turski car za vratom. Stoga je prijeka potreba, da se pripravimo i neustrašiva srca dočekamo neprijatelja našega, neprijatelja cijeloga svijeta i imena kršćanskoga. On se objesnio s nepromišljenom smjelošću uzda u snagu svoju i u mnoštvo ljudi nevjernika, te se diže na nas oružjem. A mi polažemo nadu svoju i pomoć u Boga, koji nas može bez ikakve muke obraniti, a njih opet vrlo lako upropastiti i odbiti. S oduševljenjem dakle treba da čekamo dolazak njegov i ne smijemo se dati zastrašiti silom njegovom ni golemim četama. Ta ne sumnjamo nimalo, da će nam višnji Bog, ako ga iskrenom molitvom zazovemo, dati pomoć i dobrostivo priteći. A prije svega treba nastojati, da budemo složni i vjerni, da među nas ne zađe nikakva razmirica, da se ne gaji neprijateljstvo ni mržnja, da se ne diže jedan na drugoga, nego svom se silom treba upeti, da se među nama svima radije udomi poštenje i da ovdje boravimo u najvećoj slozi ljubavi, dok se god svidi volji Božjoj. Zato, braćo moja, držim, da nije bez koristi, već upravo, od prijeka potrebe, da se u prvom redu i prije svega zakletvom zakunemo. Najprije zavjerimo se Bogu i po duši obećajmo stalnost i poštenje najvišoj oblasti našoj i svoj nesretnoj domovini! Najprije ću se zakleti ja a poslije mene vi, da ne podam ja vama a vi meni ikakva povoda nepouzdanju. Čujte sad zakletvu moju!

Ja Nikola, knez Zrinski, obećajem najprije Višnjemu Bogu, zatim carskomu Veličanstvu, našem vrhovnomu gospodaru i vladaru, pa ovoj jadnoj domovini, napokon i vama vojnicima i junacima, sada ovdje sakupljenima, tako mi Bog otac, Sin i Duh Sveti i još sveto Trojstvo, jedan Bog pomogao, da vas ne ću ni u koji čas ostaviti, što više s vama ću živjeti i umrijeti i zajedno sve, štogod se zbilo, bilo dobro ili zlo, trpjeti“

„Već i sam razum traži, da vi isto učinite, da dignete dva prsta, zazovete Boga za svjedoka i obećate. Poslije će svaki vas, sam za se svome kapetanu i vjeru zadati i zakleti se na samim vratima. Stoga ćemo pomno paziti, da vas svaki na riječ pisarevu jasnim glasom kaže, digavši dva prsta; a tko to slučajno ne ustjedne da učini ili kaže, da ne će, njega ćemo oštro kazniti, jer taj ne misli nipošto s nama udij

dokraja ustrajati, te ga s pravom ne treba držati za prava čovjeka nego za izdajicu. Zato ćemo zapovjediti, da ga smjesta uhite. Ovo neka vam je prisega:

„Mi svi, građani, konjanici, pješaci i plemići carskoga Veličanstva prije svega se zaklinjemo Višnjemu Bogu, zatim svome kršćanskomu vladaru, ovoj svojoj domovini i gospodinu našem knezu Nikoli Zrinskomu i svečano obričemo, da ćemo se njemu u svemu sasvim pokoravati, kako vjernim i čestitim ljudima dolikuje, stalno obećajemo, da ćemo s njime i živjeti i umrijeti.“

Osim toga čujte, što želim, da znate; ako međutim dođe smrt i ugrabi me, to vama namjesto sebe postavljam evo rođaka svoga gospodina Gašpara Alapića i nalažem vam da mu se pokoravate i najveću mu čast iskazujete, kao što ste meni samome, pa ako vam štogod naloži, izvršite revno i sasvim vjerno! Nadalje pripazite na ovo: ako koji konjanik ili pješak uskrati poslušnost kapetanu svojem ili pukovniku ili se ogluši o zapovijedi ma s kojega razloga i pokuša silom ili golim mačem na njega navaliti, neka se ubije. Dalje će se smjesta ubiti onaj koji bi tursko pismo primio ili čitao; nade li tko pismo strjelicom dobačeno ili drugdje podmetnuto strogo nalažem, neka ga odmah preda kapetanu, a on neka ga onda baci u vatru. Budući da će kapetani, vojvode i zapovjednici razdijeliti straže i mjesta, gdje je komu stajati i stražu čuvati, to će se na mjestu bez ikakva suda objesiti, ako se, bilo plemić kaki ili ma tko drugi, zateče, da se bez dopuštenja i znanja svoga kapetana, vojvode, zapovjednika, podzapovjednika sa svoga mjesta makao, i da ga nije tamo bilo. Tko ima ženu ili majku, moći će mu ona na njegovo mjesto donijeti i dati jelo i pilo i drugo, što treba; on pak neka se i ne makne s mjesta! A tko nema ni matere ni žene, za njega će se prirediti hrana u kuhinji mojoj, a primit će je u zgodan i određen čas preko svoga zapovjednika. I vina će dobiti, tko ga nema, -svaki šestak ili četvrtinu mjerice na dan, uz to kruh, ocat i sol. Tko je oženjen, a nema kruha, davat ćemo im krmetine i brašna, da sebi sami zamijese kruh. Napokon, zateknu li se dvojica, gdje nešto potajno snuju i šapću, bez okolišanja neka se obojica vješaju. Pa čuje li tko slučajno ili vidi, a ne htjedne srodstvu za volju prijaviti, bez otezanja neka se jednako kazni, kao i oni. Najposlije, ukrade li tko drugomu ma paru samo, neka se namah objesi.

Neki važniji zaključci nutrašnjo-austrijskih zemalja na saboru u Brucku na Muri o obrani hrvatsko - slavonske Krajine 1578.

U ožujku 1578.

Staleži priznaju potrebu ozbiljnih mjera za obranu od Turčina, da ne padnu u tursko sužanjstvo. Dosadašnje su novčane sile u tu svrhu nedostatne; godimice je davala zato njemačka država 140.000 forinti, car 60.000, dok je papa bio obećao 40.000 krunaša za talijansku granicu. Staleži stvore među ostalim ove zaključke: 1. krajinu hrvatsku i slovinsku valja preurediti zgodnije i prema potrebi; 2. trošak valja dopustiti na pet godina; 3. potrebiti novac neka se odmah namakne; 4. u ratno vijeće, koje će se osnovati, birat će Štajerska 3, Koruška 2 i Kranjska 2 člana; 5. utvrde i gradovi na Uni držat će se koliko se igda bude moglo; 6. vojska u Krajini ima se bez razlike zapriseći; 7. na ugarsku granicu ima se osobito paziti, jer odatle četuju Mrtovlasi sve do Graca; 8. prijevozi u Zagrebu, Sisku, u Malnarima (?) imaju se urediti.

Ponajprije pak zaključke staleži u Brucku, da se već pripravljenim novcima podigne nova, velika tvrđava (Karlovac) i poprave stare utvrde u Krajini, za to je bilo određeno 420.000 forinti. Kaptol zagrebački ima se pozvati da preda grad Sisak. Utvrditi valja Hrastovicu, a sa 8000 forinti neka se sagradi nova stražarnica među Siskom i Hrastovicom; za gradove uz Glinu dopušten je trošak od 20.000 forinti, za Bihać 20.000, za gradove među Bišćem i Senjom 5000 forinti, za Slunj 5000 forinti. Radnje valja otpočeti, najprije u Dubravi, Crikveni, Bišću i u Slunju. Za topništvo valja pribaviti iskusna nadstojnika, kojemu će biti doznačeno za prvu potrebu 5000 forinti. Zaključene su odredbe radi boljega plaćanja i opskrbljivanja vojske hranom.

Izdan je naputak za dvorsko ratno vijeće i za vojnog blagajnika. „Slijepa mjesta“, za koja ljudi dobivaju plaće, a ne vrše službu, imaju se u Krajini dokinuti. Kod namještanja viših časnika valja gledati najprije na sposobne zemljake (nutrašnoaustrijske).

Osobitu pažnju valja obratiti na utvrde i straže na Uni, da Turčin ne osvoji i ostatak Hrvatske. Nadvojvodi Karlu preporučise staleži osobito Bihać, Ripač, Sokol, Izačić, Brekovicu, Zrin i Gvozdansko, koji su gradovi jako zapušteni. U Gvozdanskom nalaze se na glasu rude, a unski je kraj plodan; za jednim i drugim jako čezne Turčin.

Živež ima se dobavljati iz Metlike, Črnomelja i Graca (na Kupi) do Ogulina, gdje valja urediti krušne peći i opskrbljivati Bihać, Slunj, Modruše, Jesenicu, Dabar, Mutnik i Tržac.

Hrastovica je znatno mjesto, treba postaviti osobito vješta i hrabra zapovjednika. U Bihaću treba urediti oružanu i barutanu, a u Krupi podignuti most na Uni. Osim toga trebalo bi načiniti most na lađama te ga dopremiti od Krškoga u Kranjskoj do Siska. Staleži se nadahu za stalno, da će se Krajina, kad se tako uredi, moći u miru i sigurno čuvati, a narod, koji se počeo na sve strane raseljavati, da će se u stari zavičaj svoj povratiti. Nadali su se osobito velikoj dobiti od srebrnih ruda u Gvozdanskom.

Vojne čete imale bi se gotovo svuda umnožati. Za pukovnika u hrvatskoj Krajini dopuštena je mjesečna plaća u svemu 567 forinti. Senjska kapetanija neka ima 360 momaka s mjesečnim troškom od 1877 forinti, Ogulin 287 momaka, bihaćka kapetanija 689 momaka s troškom od 3520 forinti, slunjskoj kapetaniji dopušteno je mjesečno 1240 forinti i. t. d. Slavonska Krajina neka broji 200 arkibuzira i 400 husara, svega 600 konjanika te 350 njemačkih sluga i 1750 haramija, ukupno 2100 pješaka; mjesečni trošak neka iznosi 12.708 forinti, a godišnji 152.496 forinti. Staleži izjaviše želju, da hrvatski ban stanuje u Varaždinu; za ličnost je njegovu dopušteno 50 konjanika i 50 haramija. Banove čete neka se zajedno s ostalom krajiškom vojskom vježbaju.

Obrambena linija neka bude na Glini, a pomoćne čete neka se namjeste na Kupi i Savi; ovdje neka budu poglavito utvrde Sisak i Hrastovica. Do Slunja je mnogo stalo; ako on padne, past će i Dabar, Otočac, Brinje, Jasenica; zato bi ga trebalo ojačati i vojsku pomnožati za 50 konjanika. U Kremenu, gdje Turci preko Korane prelaze, neka se postavi 50 vojnika; u Cetinu 100 pješaka i 50 konjanika, a i u Kladuši 100 konjanika. Mnogo je stalo do mjesta Hresna na Glini, kuda Turci obično prelaze, pa zato bi trebalo i tu smjestiti 100 konjanika. Taj bi kraj uopće trebalo ojačati za 700 konjanika i 950 pješaka.

Dobro bi bilo, da Hrvati odstupe 20 - 40 dijela svoga žita za hranu vojske uz plaću. U Brestu na Kupi valja čvrstu obranu podignuti, a Ripač, koji je znatan za Bihać, učvrstiti i u njem jaku kulu za 50 vojnika sazidati. Gradove na Glini, koji se ne mogu braniti, treba razoriti osim Vrangorača, jer taj brani Topusko.

Veći dio ovih prijedloga i zaključaka potvrdi nadvojvoda Karlo izdanim obrambenim redom (Defensions-Ordnung) od 24. siječnja 1578. i rezolucijom od 6. ožujka 1578.

Ban Toma Erdedi izvješćuje o bitci kod Siska (22. lipnja 1593.)

Prejasni vladaru !

Koliko je Hasan paša u ovim krajevima i oblastima Njegova cesarskog Veličanstva neko vrijeme bjesnio kako je opustošio ovo nesretno kraljevstvo, to ne sumnjam da je Vaša Prejasnost već odavna razabrala. Njemu dodija mir i ugovor, te zauze predašnjih dana kaštel Drenčin; a jer mu se sreća nasmijala, opkoli i podsjedne 15. ovog mjeseca Sisak. I bio ga je bez prestanka iz šest velikih mjedenih topova. A među tim topovima bijaše prvi i osobit onaj, što ga je jednom izgubio Ivan Kacijaner, a vanredne je veličine. Kad smo za te pokušaje i navale pašine čuli gospodin general hrvatski, gospodin Ekenberg, pa i ljudi s granice slavonske; krenusmo neustrašivo da Sisku donesemo pomoć i da zađemo na otok rečene tvrđave Sisak. Paša nam iziđe s 10.000 po izbor konjanika i pješaka u susret da se s nama pobije.

Mi spravni na borbu i obranu kraljevstva ljuto se sedmi dan podsjedanja sukobismo s neprijateljem. On je našoj navali neko vrijeme junački odolijevao, ali najposlije kišom hitaca mušketira karlovačkih potisnut naže u bijeg; a za njim na bijegu u tabor, što ga je imao s onu stranu Kupe, navalismo mi i natjerasmo ga na pomenutu rijeku Kupu. On potone s četiri bega i s cijelom gotovo vojskom. Pašino su tijelo danas izvukli, i zarobljenici su ga prepoznali. Izvukli su i leševe Kuer-bega, zapovjednika petrinjskoga Rustan-bega i nećaka cara turskoga Mehmed-bega. Da nijesmo tako razbili pašu, tvrđava bi Sisak bila zauzeta ili neprijatelju prepuštena i predana. I to se jučer ovdje pod vladom Vaše Prejasnosti, a s pomoću i milošću Božjom dogodilo. Otesmo neprijatelju sedam velikih topova i nekoliko falkoneta pa tako i nekoliko novih lađa. U taboru u Sisku 23. lipnja 1593.

Vaše Prejasnosti najponizniji sluga

Toma Erdedi, ban slavonski

Prilike u Hrvatskoj od 1593. -1594. za rata s Turcima u pismima Ivana Cobenzela savjetnika nadvojvoda Karla i Ferdinanda

Graz, 18. 10. 1593.

Naša nesretna hrvatska i slavonska Krajina desi se u krajnjoj nuždi, jer u Zagrebu nema nego 300 njemačkih vojnika, a i ti su gladni, bolesni i u takvom neredu, da po općenom sudu dostaje tek sto čilih, da ove tri stotine rasprša na sve strane.

Karlovac, glavno mjesto u Hrvatskoj, također je prazan, u njem nema više od 300 njemačkih vojnika, jer se iz njega povuklo 400 arkibuzira, kao i hrvatska laka konjica, jer tijekom više mjeseci ne dobiše ni pare ni plaće. Prejasni (nadvojvoda) Ernest, prečesto je već pisao caru, da tome doskoči, a prejasni (nadvojvoda) Maksimilijan čini to isto svaki drugi dan, no sve zaludu, jer ne dolazi nikada odgovor. Niti novac niti što drugo, vjerujem čvrsto, ne pomaže, nego da nas sam Bog, gospodar naš, ne čuva, već bismo odavno bili u jarmu i ropstvu turskome. I neka mi vjeruje presvijetlo gospodstvo (kardinal Centio Aldebrandini op.a.), ako se zakratko ovo ovdje kako drugojačije ne opskrbi, da će neprijatelj zauzeti sve do Frijula. Slabo će se neprijatelj obazirati na tvrđavu, što je kane podići gospoda mletačka; prezret će je i obaći i jednim samo naletom poharat će i uništiti sve do Tarvisana, kako je to već učinjeno u vrijeme Ljudevita Mora, vojvode milanskoga. Zato se s molbom utječem Vašoj presvijetlosti, ako bi sv. otac želio pomoći caru u ovom teškom ratu, neka ona zamoli sv. oca, da bi se očinski sjetio gore pomenutih granica (Krajine hrvatske i slavonske), koje se dotiču Italije i koje su tako uređene, da zauzme li Turčin samo jedan kaštel, što se zove Otočac, zauzet će namah i Senj, a odanle će moći za dan i noć biti u Istri a za dva dana u Frijulu, a zatim će udariti na Italiju s kopna i s mora, kako će mu se samo prohtjeti; a to Vaša presvijetlost može vidjeti i rukom pipati na priloženom nacrtu (Ovome listu priložio je Cobenzel i kartu op.a.). Ta stvar morala bi jamačno probuditi i potaknuti Mlečane, da nam pomognu utvrditi pomenuti kaštel Otočac, a ne da uludo bacaju novac za tvrđavu, što je naumiše podići u Frijulu. Čim Turčin zauzme Otočac i Senj, uznemirivat će namah cijelu Dalmaciju, a brže će svake večeri pod kaštele venecijanske slati lađe svoje, kojima će zapriječiti dovoz hrane iz Chiose i iz onih ostalih krajeva u Veneciju. S obzirom na nedostatak trgovanja bit će nesretniji, negoli su bili, kad im Genovezi zauzeše Chiosu i prisiliše ih, da prihvate one uvjete mira, što su ih njima oni predložili.

No ne će biti samo oni nesretni nego osim njih i Rimmini i cijela Romanja i Marka ankonska samo zbog toga, ako Turčin zauzme Senj, iz kojega će danomice moći slati prema onim stranama toliko lađa, koliko će mu se prohtjeti. Od tolikoga zla neka nas Bog čuva!

Bečko Novo Mjesto, 2. travnja 1594.

Danas 30. ožujka za 24 ure primismo vijest, da je grof Zrinski, kao što Breznicu, zauzeo također Segest, što ga Turci ostaviše. Sada očekujemo novosti ispod Sorge, kamo je otišao namah. Sorga je znamenit kaštel, što ga sa Sigetom izgubismo 1566. Sva su ta mjesta između Drave i Blatnoga jezera blizu Dunava; odatle se toliko puta Turci zalijetahu u Štajersku i u okružje željezno, što graniči s Austrijom, te je to već bilo preteško snositi.

Nadam se, da ću moći Vašoj presvijetlosti još u ovom mojem pismu javiti zauzeće Sorge, a i drugo. Kad bi se moglo dobiti dopuštenje od cara i gospodina velikoga vojvode toskanskoga, da se onih 1000 vojnika, što ih je ovaj obećao caru, ukrca u Riminu ili Raveni i da se prevezu prema Senju, u osam dana bismo zadobili ne samo Bihać, što je prošle godine izgubljen, nego i cijelu Hrvatsku, koja bi bila neizrečeni spas i sigurnost za Italiju, i zato treba da se to pribavi i priskrbi od svih skupa. Imajte, presvijetli gospodine, za ljubav Božju na srcu taj posao.